

Szabó Ervin: A Társadalomtudományi Társaság föladatai

— Elnöki megnyitó beszéd* —

T. Hölgyeim és Uraim!

A sajnálat kifejezésével kell bevezetnem szavaimat. Önök valószínűleg nagy csalódással látják, hogy nem Társaságunk kitűnő elnöke, akinek kiváló egyénisége adna csak ezen ünnepnapnak igazi színt, mert benne, az ő egészen a tudománynak szentelt életében, jegecesednek ki e Társaság legjobb és legmagasabbrendű törekvései, — hogy nem Pikler Gyula elnöklése mellett tartjuk meg annak a tíz évi munkának ünnepélyes beszámolóját, amelyben a legelőkelőbb rész az ő nevéhez és az ő munkásságához fűződik. De éppen tudományos munkája hosszabb idő óta távortartja elnökünket nemcsak tanszékétől, hanem Budapesttől is és be kell érünk azzal — ami sokaknak bizonyára dús kárpótlás lesz — hogy ezen magányában készülő alapvető lélektani művének a *Huszádik Század* jubileumi számában közölt első fejezeteivel adja jelét együttérzésének és szolidaritásának. Engedjék meg, hogy az egész ünnepi gyülekezés nevében közöljem majd vele köszönetünket és üdvözetünket.

T. Jelenlévők! Bizonyára vannak olyanok, akik némi csodálkozással vettek tudomást erről az ünnepélyről. Tíz év nem olyan nagy idő, hogy öröme okvetlen tort kellene ülni. Valóban, közönséges körülmények közt mi sem gondoltunk volna érré. De nem szabad elfelednünk, hogy ezen Társaságnak egész léte, fejlődése, Magyarország szellemi életében elfoglalt helye a szabványtól elütő specialitás. Ez a Társaság nem a konvenciók, a hagyományok, a megszokások kényelmes melegágyában nőtt

* Tartatott a Társaság jubileumi közgyűlésén

nagyra, hanem mindennapos életére való jogosultságát mindennapos erélyes cselekedetekkel kellett és kell kivívnia. És ha ma, tíz évi munkára emlékezvén, csak azért jöttünk volna össze, hogy újra hitvallást tegyünk arról, amit helyesnek és jónak tartunk — ki vehetné szemünkre? Ki mondhatná, hogy komolyan munkás és küzdelmes évek után nincs jogunk büszkeséggel és ünnepélyesen ismételni — amit ellenfeleink mindennap haraggal állapítanak meg — hogy ezen Társaság munkája és küzdelme már ma is látható nyomot vágott országunk fejlődésében? Ki vehetné rossz néven, hogy munkánknak Magyarország kulturális: tudományos, gazdasági és szociális haladására való hasznáról őszintén meggyőződve — ezt egyszer-egyszer hangosan meg is mondjuk?

Mégis, tisztelt Közönség, én azt szeretném, hogy ezen ünnepi gyülekezés ne csak ezért történt legyen. Aki a konvenciók széles és kényelmes országútját járja, annak fölösleges lépteire ügyelnie. De ha mi azt tartjuk magunkról, hogy a mi működésünk új utat vágott a magyar közéletben, nem érhetjük be ilyen ünnepélyes alkalmakkor sem a szokásos *éloge*-okkal. Meg kell ragadnunk az alkalmat, hogy ne csak azt mondjuk el, hogy mi jót tartunk magunkról és igazságainkról. Magunk dicséretére és igazságainkba vetett hitünk vallására úgyszólván a kelleténél többször visz túlzott hitbuzgalom, még többször kényszerít ellenfeleink támadása. Ha ennek az ünnepélynek helyzetünk köz mért jogosultságot akarunk biztosítani, csak úgy tehetjük, ha az önbírálat napjává avatjuk.

Miben áll a Társadalomtudományi Társaság kivételes helyzete?

Az emberiség tudományos munkája ugyanannak a nagy természeti törvénynek szolgálatában áll, amely minden emberi cselekvést motivál és irányít: az élni akarásnak. Ebben az értelemben és ebből a szempontból nincsen érdek nélküli tudomány, épen úgy, ahogy nincsen érdek nélküli gazdálkodás, jogalkotás, kormányzás, vagy bárminő más funkciója a társadalmilag megnyilvánuló életösztönnek.

Azt jelenti-e azonban ez, hogy az igazság keresése — ami a tudománynak absztrakt, vagyis összes konkrét törekvéseiben közös célja és tárgya — közvetlenül is érdekek szolgálatában állhat?

Minden társadalmi akarás és cselekvés az egyének útján nyilatkozik meg és történik. A társadalom korábbi szakáiban,

a szociális életműködések differenciálatlansága idejében, amikor az emberi közösségek kicsinysége és homogeneitása az egyéni és a társadalmi élet érdekeinek teljes egybeesését föltételezte, az igazság keresése egyformán egyéni és társadalmi érdek lehetett. Ez az ideális állapot, amelyet azonban pozitív etnológiai és őstörténeti ismereteink alapján föltételezni is alig tudunk. Azon legrégebbi idő óta, amelyre pozitív ismereteink visszanyúlnak, a fejlődő társadalmi munkamegosztás a társadalmi funkciók végzésére mind jobban és jobban szűkülő munkakörrel az egyének más és más csoportjait jelölte ki. A tudomány ilyformán szintén különvált a többi társadalmi funkciótól, az igazság keresése éppen úgy az egyének külön csoportjának: a tudósoknak lett hivatása, mint az anyagi termelés egy másik csoportnak, a hadviselés, az uralkodás, a művészet stb. stb. megint másiknak és másiknak. Ez elkülönített társadalmi funkciók egyformán arra törekeshnek, hogy magukat a többivel szemben — tehát az egész társadalommal szemben — önállósítsák.

De éppen ebben a természeti erővel működő önállósító törekvésben nyilatkozik meg a társadalom egységes céljának nagy érdeke. Mert mit jelent az önállósítás? Nem mást, mint azt, hogy a differenciálódott társadalmi alakulás — amelynek cselekvő szerve az egyén, illetve az egyének bizonyos összessége (amelyet társadalmi osztálynak, rétegnek, csoportnak szoktak nevezni) — öncélúnak tekinti magát, a maga külön életét akarja élni, a magáét. Nem a másét. A maga külön céljaiért.

Ebben a fejlődésben látjuk mi a *l'art pour l'art* elvének nagy és döntő, az ember alkotó tevékenységének minden területén egyformán érvényes egyetemes igazolását. Ha társadalmi szükségszerűség hozta létre az alapvető közös társadalmi érdek kielégítésére a különböződött társadalmi funkciókat, ugyanezen érdek tovább is csak úgy nyerhet kielégítést, ha az egyes társadalmi funkciók okuk, *causa*-juk irányában működnek, vagyis létezésük oka egyúttal céljuk is. Mert más célokra a társadalom más szerveket alkotott. így lesz az igazság keresése is minden más céltól és érdektől független öncélja a tudományos funkciónak; és a tudós csak akkor lesz hű és eredményes ágense a nagy társadalmi alapérdeknek, ha semmi más motívum és cél nem befolyásolja, mint az igazság megismerése, ha a tudományt csak a tudományért műveli.

Tökéletes az a társadalom volna, amelyben minden differenciálódott társadalmi szükségletet ilyen öncélú, munkájuk

közvetlen társadalmi hasznában egyénileg nem érdekelt társadalmi funkcionáriusok végeznének, egyedül a *causa causans*, a közös társadalmi szükségletek szolgálatában. A legnagyobb társadalmi érdeket a legnagyobb egyéni érdeknélküliség elégíti ki a legjobban.

Mennyire közelítettük meg, Uraim és Hölgyeim, ezt az ideális állapotot? Mennyire jutottunk a társadalmi munkamegosztásban, a funkciók differenciálódásában? Mennyire különült el minálunk a tudományos funkció pl. a politikaitól, a vallásától, a tanítótól? Mily mértékben ismerik el öncélúnak, hogyan gondoskodnak önálló, érdekektől mentesített életéről?

Senki sem fogja mondani, hogy az ideális állapotot bárhol is elérték volna. A leggazdagabb és legműveltebb országokban is csak elvétve esik meg, hogy az emberiség tudományos kincstárát a legrágább darabokkal gyarapítók tisztán ezen funkciójuknak élhetnének; és nincs egyetlen ország, amelyben az új tudományos igazságokat ne próbálnák idegen érdekek kísértéseinek rabjául ejteni. Nyomorgó föltalálók, diplomagyártásra kötelezett kutatók, katedrájukról elüldözött vagy megfélemlített gondolkodók minden országban akadnak.

De senki sem fogja tagadni azt sem, hogy ez a mi országunk még messzebb áll a társadalmi differenciálódás azon állapotától, amely a tudományos kutatás abszolút szabadságát és érdeknélküliségét garantálná. Mi még szinte mindkét lábunkkal benne állunk abban a korszakban, amelyben a politikai funkció a társadalom legelőkelőbb működése. Ezt a korszakot az is jellemzi, hogy az uralkodó társadalmi csoport az önálló létre törekvő újabb társadalmi funkciókat csupán annyira engedi érvényesülni, amennyire az ő uralmának öregbítésére fölhasználhatja. Szemben az ipusztériális társadalmak nagyobb differenciáltságával, tehát relatív szabadságával mi még szinte korlátlan uralmát éljük az állami mindenhatóságnak, amelyben minden, nemcsak politikai, hanem gazdasági, kulturális, morális stb. kezdeményezés az államtól ered és az államot — vagyis a politikai funkciót végző osztályt — szolgálja. És ezért alig van ország tőlünk nyugatra, amelyben a tudomány hivatalossága oly kirívóan és sokszor még a legelvontabb tudományok területén is oly kizárólagossággal érvényesülne, mint minálunk.

Mennyivel inkább olyan területen, amelyen éppen az állami élet és lét tudományos problémái kerülnek eldöntésre! Ha azt

mondhatjuk is, hogy a tudomány némely ágaiban, mint például a természettudományokban, a tudományos igazság keresését már minálunk is megkönnyíti és elômozdítja egy civilizált jog — nem hadijog, hanem az értékek szabad cseréjét biztosító kereskedelmi jog, — a társadalmi tudományok terén szinte az ökológia uralkodik még. A tudománynak az a tisztelete, amely az igazságot mohón és szeretve fogadja, ahol találja — akár az ellenségtôl is — ezen a téren alig ismeretes. Ezen a téren csak azt tekintik igaznak, ami másnak hasznos; és kiközösítik nemcsak a tudományosnak csúfolt érdekközösségbôl, hanem sokszor a nemzet életközösségbôl is azt, aki az igazságot magáért szolgálja.

Ilyen társadalmi elôfeltételek közt kezdte meg most körülbelül tizenegy év elôtt a T. T. működését. Lehet-e csodálni, Uraim és Hölgyeim, hogy ilyen körülmények közt éppen olyan hamar megváltozott az az érzelmi légkör, amely születésekor körülvette, amennyivel határozottabban és egyenesebben érvényesült benne a melléktekinteteket nem ismerô tudományos kutatás szelleme? Vajjon a Társaságban domináló fiatalok hibája volt-e, hogy lassanként elmaradoztak attól nemcsak a rossz-hiszemûek és tudatlanok, hanem sok olyan, a tudomány tiszteletében nem kevésbé ôszinte alapítója és híve is, aki nem mert szembeszállni a tudományos ökológiával? És vajjon lehet-e megütôdni azon, hogy az uralkodó körök nyílt ellenségeskedése és a nemharcos és félénk természetek visszahúzódása hova-tovább megváltoztatta a Társaság eredeti jellegét?

Valljuk be Uraim, a T. T. nem maradt meg mindvégig szorosan annak a programnak alapján, amelyet alapításakor kitûzött. Látens igazság ez és azt hiszem, jól teszünk, ha egyszer napfényre hozzuk és szemébe nézünk. Mert egy saját sorainkban is sokhelyt elterjedt véleményzavart kell eloszlatnunk.

Miben áll ez az eltérés a Társaság eredeti programjától? Abban a közönségesen hallott nézetben nyilatkozik meg, Uraim, amely ezt a Társaságot ma inkább politikainak minôsíti, mint tudományosnak. És hogy mi magunk inkább csak alkalmilag, vita közben, de nem programmszerûleg és pontos meghatározások korlátai közt utasítjuk vissza ezt a minôsítést: annál bátorítóbb engedmény a közvéleménynek. Nincs nagyobb veszedelem, mint tisztázatlan eszmék.

Nem azt akarom ezzel mondani, hogy a tudományos igazság érdeknélküli keresése azt követelné, hogy a tudós zárkózzék

el az élettől, ölje ki lelkéből mindazokat az érzéseket, amelyek a körülötte pezsgő, erőben ujongó, de még többször kínokban vajúdo élethez minden egészséges, testi és lelki erői birtokában levő embert kötnek, hogy kapcsolja ki önmagát a cselekvő emberek közösségéből. Nemcsak emberi lény, maga a tudomány érdeke tiltakozik ez ellen. Nagyon igaz, amit Goethe mond. *Auch in den Wissenschaften kann man nichts wissen, es will immer getan sein.*

Amit a fizikus, a vegyész, a pszichológus laboratóriumában végezhet: hogy logikai dedukcióit kísérlet útján az érzéki megismerés ellenőrzése alá vesse, azt a szociológusnak az eleven életben kell elvégeznie. Maga a társadalmi élet a szociológia laboratóriuma, az átélés, a *Selbsterleben* az az érzéklés, amely nemcsak meglévő megismeréseink ellenőrző próbája, hanem egyúttal új megismerések termékeny forrása is.

És ezért igen okos és helyes volt az a program, amelyet a Társaság alapításakor első elnöke, a mindnyájunk tiszteletében magasan álló kitűnő tudós és politikus, Pulszky Ágost, székfoglaló beszédében akkoriban kitűzött.

„Mi — úgymond — elsősorban arra vagyunk hivatva, hogy gyűléseinkben, az azokban tartandó fölolvadásokban és az egyesületünket képviselő folyóiratban a tudományt ápoljuk, a tudományos eszméket terjesszük. Ebből azonban nem következik az, hogy törekvéseink olyanok legyenek, hogy ne lehessenek kihatással a közönségre . . . Semmi közvetlen politikai céllal nem bírnak, sőt minden ilyen közvetlen politikai célt, amelyet bárminő párt működésévei vagy bárminő kormányrendszerrel vagy akár bárminő társadalmi osztály érdekével azonosítani lehetne, magunktól egyenesen megtagadunk. Emellett azonban állandóan arra fogunk törekedni, hogy működésünk mégis gyakorlatilag is érvényesüljön a közérzület felkeltésében, azon légkör megteremtésében, amelyben a társadalmi tényezők üdvös gyümölcsöket teremhetnek; közvetve tehát ki fog az hatni a tényleges alakulásokra is. Ennek a légkörnek a megteremtésére pedig a mi magyar társadalmi viszonyaink között legalább is ép oly szükség van, mint bárhol másutt.”

Senki sem mondhatja ezen idézet meghallgatása után, hogy a T. T. későbbi működése minőségileg tért volna el az eredeti programtól. Íme, első elnöke, a kiváló tudós és éppenséggel nem radikális politikus is azt tűzte ki célul, hogy „működésünk gyakorlatilag is érvényesüljön”. A T. T. tehát csak ezen program értelmében cselekedett, amikor Magyarország legégetőbb gyakorlati problémái számára közreműködött „azon

légkör megteremtésében, amelyben a társadalmi tényezők üdvös gyümölcsöket teremhetnek”.

És azt is merem kijelenteni, hogy a Társaság mint ilyen, mint tudományos szervezet mindvégig szigorúan tartózkodott attól, hogy párt- vagy osztályigazságokkal azonosítsa magát. Tanú rá a *Huszedik Század* 26 kötete, arról tanúskodnak föl-olvasásaink, ankéteink, hogy minden becsületes ellenvélemény nemcsak megszólalhatott sorainkban, hanem hogy egyenesen mindent megtettünk, hogy úgy folyóiratunkban, mint vitáinkban — csupán a Társadalmi fejlődés irányáról, a Középiskola reformjáról, az Eugenikáról vagy legújabban a Művészet és Társadalomról rendezett vitánkat említem — a legellentétebb vélemények és meggyőződések kerüljenek szembe. Alig hinném, hogy bárki is megnevezhetne csak egy magyar egyesületet a szellemi tudományok terén, amelyben valaha is annyira szerteágazó tudományos nézetek találkozhattak volna, hogy a vita tüzeben tisztázódjanak.

Nem a mi hibánk, t. Hallgatóság, hogy Magyarország szellemi légköre az ilyen objektív szellemi tornákra még egyáltalán nem érett. Nem a mi hibánk, hogy a minálunk oly sokat hangoztatott véleményszabadság az ellentétes vélemények megnyilatkozását nem tűri és egyenesen azt követeli, hogy csak az uralkodó osztályok érdekeit óvó — igaz vagy talmi — igazságok juthassanak szóhoz.

A társadalomtudomány terén meg éppen, ahol a tudományos igazság: a társadalmi törvényszerűség fölfedése közvetlenül húsba és vérbe vágó gyakorlati alkalmazásokat eredményez, a Társaság ezen kettős: tudományos és gyakorlati munkája egyformán beletükközött ebbe az ellenállásba.

Pedig hogy ez a Társaság úgy tudományos mint propagandisztikus tevékenységében mennyire igyekezett objektív lenni és mennyire sikerült az, semmi sem bizonyítja jobban, mint hogy a légköri ellenállást mindvégig és egészen napjainkig éreznünk kell nemcsak egy oldalról, hanem — merem mondani — minden oldalról, azoknak oldaláról is, akiknek párt- vagy osztályérdekeivel éppen a Társaságot szeretik azonosítani.

(És ha talán — mindnyájunk sajnálatára — akadtak volna olykor a mi sorainkban is egyesek, akik ellenfeleink türelmetlenségét a jóhiszemű ellenfélén torolták meg hasonló türelmetlenséggel: ez bizonyára nem a Társaság tendenciáinak, hanem a magyar közéletben uralkodó szellemnek tünete).

Lehet-e csodálni ilyen körülmények közt, t. Uraim és Hölgyeim, hogy ebben a minden oldalú sűrűlődben izzóvá gyúlt légkörben abnormális világító effektusok a Társaságba projiciálták a politikai életben is exponált tagjainak némely cselekvését és szavát!?

És ki vethetné a Társaság szemére, hogy a hatalom üldözésével, a hivatalos társadalmi és tudományos körök nyílt bojkottjával szemben a tudományos kutatás szabadságának védelmét vállalta!? Hiszen annak a légkörnek megteremtéséről volt szó, amely programmszerű működésének egyenesen elő- és létföltétele, amely nélkül egyenesen lehetetlen tudományt művelni.

És ki tehetne szemrehányást, hogy ezen civilizált közvélemény megteremtésén fáradozván, a Társaság erőinek nem kis részét a tudomány népszerűsítésére fordította!? Hogy minél szélesebb körök lelkében föltámadjanak az igazság szeretetének és tiszteletének érzései, épen leglényegesebb eleme az objektív tudományos kutatást rokonszenvvel kísérő és tettel támogató közvéleménynek.

Emellett azonban nem feledkezett meg a Társaság kettős főladata másik részéről: a tiszta szociológiáról sem. A *Huszadik Század*-nak számtalan cikke, az általa kezdeményezett szociológiai könyvkiadó-vállalatok kötetei: Spencer, Loria, Giddings, Ward, Westermarck, Le Dantec, Guyau, stb. stb. nevei tanuskodnak arról, hogy az a szellem, amely a társadalmi törvényszerűségek megismerésére minden egyéb cél és tekintet nélkül törekszik, mindig elevenen élt és működött ebben a Társaságban.

Ebben az értelemben, t. Uraim, a T. T. valóban nem tért el attól a munkaprogrammtól, amelyet alakulásakor tudós elnöke tűzött ki számára.

De ha azt kérdezzük, Uraim, hogy vajjon abban az értelemben is hívek maradtunk-e programunkhoz, hogy a Társaság első és nagyobb főladatának ismeri a tiszta társadalomtudomány művelését, hogy erejének és energiájának elejét, javát a tudományos megismerésnek szenteli-e: lehetetlen másképp, mint nemel felelnünk.

Minden oldal felé hadiállásban, a tudományos kutatásnak anyagilag és szellemileg egyformán nem kedvező környezetben működésünk mennyiségileg valóban egyenlőtlenül oszlik meg a kutatás és a kutatást előkészítő és eredményeit terjesztő munka közt. Szinte azt lehetne mondani: a sok cselekvéstől nem érünk rá a gondolkodásra.

Nem szükséges, hogy újra elsoroljam a mentô körülményeket: társadalmunk differenciálatlanságát, a társadalmi munkamegosztás fejletlenségét, a tudományos légkör hiányát, stb. Ezeket már ismerjük és mint a mai helyzetet igazoló okokat elismertük.

És alig szükséges, hogy újra megállapítsam, hogy ha talán némely külföldi szociológiai társulattal összehasonlítva azoknál a tiszta elméletet inkább látjuk dominálnak, magyar társulataink között aligha van egy is, amely a viszonyaink parancsolta kétlaki életében az új elméleti megismerések akkora tömegét vitte volna be a magyar tudományosságba, mint a mi Társaságunk. Ha a szociológiát ma önálló tudmánynak ismerik el Magyarországon, abban a legnagyobb része bizonyára a T. T.-nak van.

De mert azt akarjuk, hogy munkánkat ne magyar, hanem abszolút mértékkel mérhessék, azt kellene meggondolnunk ezen az ünnepi seregszámán, vajjon nem volna-e lehetséges helyreállítani a helyes arányt erôink megosztásában?

Jól tudom t. Barátaim, hogy ez nem csak akarás és elhatározás dolga. Jól tudom, hogy annak a munkának igen fontos része, amely Magyarország polgárosításáért immár száz esztendeje folyik, a körülmények különös összejátszása folytán a mi korunkban épen azoknak jutott, akik ebben a Társaságban is a céljában kifejezett tudományos funkciókat végezni hívatottak. Jól tudom, hogy ebben a kettôs munkában a legtöbbben minden erejüket kiadják.

Új erôket nem teremthetünk. De jó szervezettel a meglevô erôket jobban, célszerûbben használhatjuk ki.

Ha tagjaink listáját végignézem, ha számba veszem a fôvárosi és vidéki egyesületeket, amelyek ma törekvéseinkkel rokonszenveznek és azokban támogatnak — nem fognak félreérteni : — ijedség fog el.

Annyian vagyunk már egyre és ugyanarra törekvôk, hogy szinte az a veszedelem fenyeget, hogy nem ugyan az országban, de azoknak egyáltalán nem kis körében, akiknek rokonérzésére törekvéseinket a mai viszonyok közt egyedül alapíthatjuk, ma-holnap a többséget megnyerjük. Ami azt jelenti: a T. T. funkciói eggyé válnak egy nagy tömegével.

Nos, t. Uraim, ha komoly, sôt elsôrendû fôladatnak tekintjük a Társaság tudományos funkcióit, félünk kell attól, hogy ez bekövetkezzék.

Senki sem fogja hinni, hogy aki e szavakat mondja, valamely morális értékelést alkalmaz, amikor ezen óvást emeli. Vagy hogy éppen megfélekedznék nemcsak a hálának, de a tiszteltnek is azon kötelékérôl, amelyet közös küzdelmek ezen Társaság minden tagja és vezetôsége és összes barátai közt fûztek. Valóban, ennek a Társaságnak és a *Huszedik Század*-nak tizenkétéves élete szinte egyedülálló — tehát annál feltûnôbb és morális és szociális haladásunk szempontjából annál értékesebb tünete annak a fejlôdésnek, amely a tudományos kutatást az államtól, vagy gazdag mecénások kegyétôl függetleníti. Hogy ezt Magyarországon megérhettük, hogy eljutottunk oda, hogy magyar tudományos társulat és folyóirat nem kénytelen a szabad, a mindenkitôl független kutatás jogát valaha is áruba bocsátani, ezt, t. Uraim és Hölgyeim, Önöknek, azoknak az ezreknek köszönhetjük, akik jóban és rosszban mellettünk kitarva, elterjesztették szerte ez országban a magabízó, a maga erejére támaszkodó, a hatalomtól és a konvencióktól független közvélemény szellemét, azt a szellemet, amely egyedül bírja nemcsak elviselni, de megérteni és szeretettel támogatni a tudományos kutatásnak is szabadságra és önállóságra törekvô szellemét. Hogy lettünk és vagyunk, hogy azzá lettünk, amik vagyunk — ennek az önök által képviselt közszellemnek köszönhetjük. És ha a jövôben jobbakká akarunk lenni, ha abban az irányban fejlôdni akarunk, amelyet megjelöltem — az Önök segítségével nélkül ismét nem tehetjük.

A funkciók elkülönítésérôl van szó. A tömegben hatalmas erôk vannak, amelyek a társadalmi haladás szempontjából ma egyszerűen nélkülözhetlenek. Képzeljük el a mai társadalmat anélkül a feszítô erô nélkül, amelyet a tömeg szükségletei fejlesztenek, anélkül az ösztônös energia nélkül, amellyel vágyait akarja, anélkül a kételyeket nem ismerô akarat nélkül, amellyel a szükségést kikényszeríti. Minden tudatos, elôrelátó és célszerû akarást erôt csak ebbôl a kollektíve és egyénileg élô ösztônös akarásból kap.

De az elôrelátó és célszerû akarást, t. Uraim és Hölgyeim, nem az ösztônök, hanem az értelem terméke. A kutató, az összefüggéseket fôlbontó és újra szervezô, a törvényszerûségeket kielemezô, cselekvéseink szükségszerû rendjét elôre kijelölô tudományé. És a tudományos igazság tökéletes formájában: tisztán, egyszerűen, átlátszóan, minden mellékéstôl szabadon csak azok-

nak jelenhetik meg, akikben minden más ösztön fölött egy ösztön uralkodik: az igazság vágya.

És minthogy differenciálódása mai fokán a társadalom az emberek nagy többségének ösztöneit egyéb szükségletek megvalósítására irányítja — a tudományos munka ösztöne és akarása ma csak kevesekben van meg: egy elenyészô kisebbségben.

Nem lehetséges ezért még ma, — talán soh'sem lesz másképp — hogy a tudományos igazság a tömegben éljen. Egyik kitûnô társunk, akit büszkén és szeretettel emlegetnek épen azoknak körében, akiknek egész mûködése a tömegre van alapítva, írta le több év elôtti cikkében az eszmék deformálódásának kényszerû folyamatát, ha megvalósításukra kerül a sor.

Ezért, Uraim, mint Társaságnak nem szabad megszûnnünk félni attól, hogy igazságaink megvalósítását megérjük. Ha a szociológiai igazságnak nincs is más próbája, mint a gyakorlat, a tett, az élet s ha csak az igaz, ami nemcsak az eszmék világában, hanem a valóságban, a realitások világában is megél: ne feledjük el, hogy az igazság megvalósulásának útja lassú s mire megvalósult, a régi eredményeken továbbépítô tudomány már új igazságokat fedett föl. Új igazság pedig azt jelenti: más igazság.

És ha ez a veszedelem ebben a pillanatban még csak elméleti: — nem hihetnénk eszméink igazában, ha nem várnók, hogy egyszer gyakorlativá válik, hogy a mi eszméinkre is rá kerül a sor, hogy a végleges próbát kiállják.

Vigyázzunk, hogy ez a gyakorlati próba ne essék össze igazságunkkal! Vigyázzunk és siessünk! Mert a próba már megkezdôdött, szemünk elôtt folyik. Abban az arányban, amelyben eszméink terjednek, meg is valósulnak. Vigyázzunk, hogy a megvalósuló igazság kényszerû deficitjét mindig ellensúlyozhassuk új igazságpluszokkal.

Nem szabad elmaradnunk az elméletben. Régi megismeréseink állandó és folytonos revízió alatt kell hogy legyenek. Le kell vonnunk a gyakorlati próbák tanulságait. És új megismeréseket kell szereznünk. Mélyebben kell behatolnunk a társadalom törvényszerûségének ismeretébe.

Ez a tudomány. Ezt kell tennünk, ha nevünkhöz és programunkhoz hívek akarunk maradni.

*

Hogy a Társadalomtudományi Társaság tudományos funkciójának nagyobb mértékben élhessen megint: ezt kellene já szándékkal elhatároznunk ma. Erre kellene erôink új szervezését megkísérelni.

És ha Önök, akik oly nagy számmal és szép lelkesedéssel jöttek ma ide, hogy velünk ünnepeljenek, szintén akarnák, azt hiszem, tehetnének valamit ebben az irányban.

A T. T.-nak nagy büszkesége, hogy kitartó munkája régi egyedüliségét a magyar közéletben immár megszüntette. Az azelõtt közönyösek mellett, kiknek érdeklõdését, barátságát, segítségét megnyernie sikerült, régi ellenfelek is szívesen és tisztelettel fogadják sokfelé kezdeményezéseinket és munkánkat. Tagjaink magyar viszonyok közt kivételesen nagy száma, vidéki fiókjaink szaporodása, gyarapodása, a Társasággal rokonszenvezõ, sokszor abból kisarjadzott egyéb egyesületek hosszú sora számra és súlyra egyformán tekintélyes rétegét a magyar társadalomnak állítja ma törekvéseink szolgálatába.

Nem volna-e lehetséges, t. Uraim és Hölgyeim, hogy a társadalmi munkamegosztásnak elvét ebben a mi közösségünkben is alkalmazzuk? Nem volna-e ugyanaz a munkamegosztás, amely a funkciók különbözõdésében áll, a mi körünkben is keresztülvihetõ?

Nincs egyébrõl szó, mint egy máris mûködõ folyamatnak öntudatos siettetésérõl. Annak a fontos, Wilhelm Ostwald szerint az energia kímélés szempontjából a fõltalálóéval egyenértékû munkának, amely az eszmék szervezésében áll, javarészét máris önálló propagandisztikus szervezetek végzik. Az õ szervezõ mûködésük már ma is erélyesen mélyíti a Társaság törekvéseire rezonáló talajt. Legyenek ezek fokozott mértékben segítségünkre annak a légkörnek kiterjesztésében és állandóan frissen tartásában, amelyre a Társadalomtudományi Társaságnak szüksége van, hogy erõit a tudományos munkára koncentrálhassa.

És a tudományos munkának ezen lelki elõfeltételei mellé segítsenek megszerezni a Társaság mûködésének anyagi eszközeit is: hogy akik ezen Társaságban és által tudományosan akarnak dolgozni, azoknak erõit ne kelljen a propaganda nekik idegenebb munkájára túlságosan igénybe venni.

Én azt hiszem, t. Jelenlévõk, hogy tudományos revízióknak legfõbb ideje megérkezett. Meg kell hát csinálnunk, mindnyájunk, a Társadalomtudományi Társaság saját és összes rokon törekvései érdekében Nincs fontosabb dolog, mint a mának szükséglete, követelése. Ha azt nem végezzük jól, a holnapot sem munkálhatjuk. Segítsenek, hogy hozzáfoghassunk és én Ígérem, hogy legjobb erõnkkel fogjuk megcsinálni.

Ezzel a kéréssel és ezzel az Ígérettel megnyitom a Társadalomtudományi Társaság ünnepi közgyûlését.